



"Los Col·loquis de la Insigne Ciutat de Tortosa" i la Descoberta Catalana d'Amèrica

Autor: Jordi Bilbeny

Data de publicació: 08-09-2017

En Jordi Bilbeny s'ha llegit el llibre "Los Col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa" i en remarca que En Despuig ja proclamava obertament al segle XVI que la primera expedició colombina va ser obra exclusiva de catalans, sense cap intervenció castellana. I ahora hi denuncia que els historiadors catalans d'avui no es fan ressò d'aquelles afirmacions i, quan ho fan, les desvirtuen.

Són molts els autors que parlen al llarg dels segles XVI i XVII de la descoberta d'Amèrica com un fet totalment català. I així ho va fer també En Cristòfor Despuig. Vers el 1557, aquest historiador tortosí escriví, en forma de debat entre cavallers, Los Col·loquis de la Insigne Ciutat de Tortosa, una de les més grans escomeses contra la manipulació que els castellans feien de la nostra història.

Entre moltes altres denúncies, retreu a En Pero Mexia que posi "lo regne de Nàpols sots lo domini y corona de Castella, essent com és tan clarament de la Corona de Aragó, que los minyons no u ignoren"[1]. I afegeix que "si en lo clar posen dupte, què faran en lo no clar!"[2]. En Despuig també recrimina l'historiador Juan Sedeño que "per no donar glòria ni onra ad algun espanyol que no fos castellà, ha disimulat les obres dignes de memòria de molts reys particulars de Espanya y especialment de la Corona de Aragó y comtes de Barcelona"[3]. I generalitza: "Tots són casi de esta manera, que per no publicar la glòria dels espanyols que no són castellans, çelen la veritat, y per fer gloriosa la sua pròpria nació no dupten a esscríurer mentires"[4].

Però el fet més destacat d'En Despuig és l'afirmació –feta per boca d'En Lúcio, un dels contertulians– que la descoberta d'Amèrica, que la impulsà En Colom "ab pròspera fortuna del mateix rey don Fernando de Aragó, per manament y ordre del qual se comensà, se ha de atribuir no gens a castellans"[5]. Segons ell, no foren els castellans els descobridors d'Amèrica. La contundència de l'asseveració és tanta, que l'Eulàlia Duran, curadora de l'edició moderna de 1981 dels Col·loquis, s'ha vist obligada a apuntar, en el seu estudi introductori, que En "Despuig afirma que el

descobrimet d'Amèrica fet per Cristòfor Colom no comptà amb gens de participació castellana"[6]; si bé, en una introducció semblant d'una altra edició de Curial de 1996, En Joan Tres toqui el dos a l'hora d'encarar les paraules reveladores del cronista[7].

Però, si bé aquests dos autors han mirat de passar per sobre d'una informació tan reveladora i sorprenent com la d'En Despuig, procurant de no remenar-la gaire –com fa la Duran– o obviant-la del tot –com En Tres–, per no haver-se de replantejar de nou i de soca-rel tota la història de Catalunya i la d'Amèrica, aquest no ha estat el cas d'En Joan Rebagliato, en el seu llibre sobre La Hispània Catalana. Tot i que l'autor hi reconeix que el descobrimet d'Amèrica “fou finançat per la Corona d'Aragó (la ciutat de València en primer lloc)”[8]; que en el segon viatge d'En Colom “els catalans tingueren un paper destacat”[9]; que el testament de la reina Isabel “reconeix que la meitat de les rendes netes obtingudes [de les Índies] correspon a Ferran d'Aragó”[10]; i que, aquest rei, des de 1504, “volgué actuar com si la sobirania de les Índies fos compartida entre les dues corones”[11]; tot i que l'autor és conscient que hi ha una “manipulació, tergiversació i ocultació dels fets (censura rigorosa, desaparició de documents enregistrats en els arxius, com el General d'Índies –Sevilla– i el seu predecessor de Simancas”[12], fent una clara al·lusió als meus estudis sobre la censura, però sense citar-me; i, per bé que En Rebagliato s'adona, i així ho fa constar al seu llibre, que En Despuig afirma en els seus Diàlegs “que els historiadors castellans (Sedeño, Ocampo...) exageren els mèrits de llur nació i silencien maliciosament els de les altres nacions hispàniques, sobretot els de la Corona d'Aragó”[13]; que remarca ostensiblement “que els historiadors castellans arriben a atribuir a llur nació allò que correspon a altres d'hispàniques. Així Mexia atribueix indegudament Nàpols a Castella. O prescindeixen de les altres corones”[14]; que cita textualment d'En Despuig que “la major part dels castellans gosen dir públicament que aquesta nostra província no és Espanya”[15]; que confirma “que de les tres (grans) nacions espanyoles, la castellana és l'única que no ha gosat eixir a Ultramar”[16]; i d'adonar-se que “no es tracta d'oblits, sinó de menyspreu adreçat, en primer lloc, a la Corona d'Aragó”[17]; en tractar, noresmenys, la frase sobredita d'En Despuig, que especifica sense cap mena de retòrica possible que els castellans no tingueren res a veure en el descobrimet d'Amèrica, En Rebagliato, puntualitza que l'autor “considera erròniament que l'empresa de les Índies Occidentals és, en bona part [En Despuig, però, per si encara fos poc, diu “del tot”] mèrit català”[18], i que aquesta és una afirmació, no pas del coneixement coetani que En Despuig tingué dels fets, sense la manipulació i tergiversació amb què ens han arribat a nosaltres, sinó de la seva “noble consciència patriòtica”[19].

Tornant als Diàlegs en el punt que els havia aturat, no sembla tampoc que l'afirmació d'En Despuig sorprenguéss gens els platicadors que prenen part en el debat, puix Don Pedro, després de l'exposició d'En Lúcio, més que refutar, demanar puntualitzacions o aclariments sobre un tema que a l'actualitat ha fet vessar molta tinta, atacs, censures, desqualificacions, insults, interdiccions i tota mena d'al·lèrgies i fòbies, tan sols es limita a dir: “Està molt ben tocat tot y és cosa aqueixa molt de ponderar”[20]. Don Pedro entén perfectament la descoberta catalana d'Amèrica i, en tot cas, el que no acaba de capir del tot, pel que fa a la cronologia dels reis catalans, és “això que dieu que los aragonesos dien segon al primer i quart al tercer”[21]. I, més endavant, quan finalment intervé En Fàbio, aquest apunta només: “Per la part que me toca com a català, me só alegrat de haver oït això en infinit”[22].

Com que el diàleg el porten tant catalans del Principat com del Regne de València, és evident que dins d'aquests dominis, a mitjan segle XVI, no hi havia cap mena de dubte sobre l'autoria catalana de la descoberta d'Amèrica, sota el finançament del rei Ferran i sense cap participació dels castellans.

Les paraules d'En Despuig són especialment remarcables per quant no formen part d'un paràgraf aïllat del text, sinó que vénen com a colofó d'una llarga llista de gestes militars catalanes de suport als castellans, i determinants perquè els reis de Castella sortissin victoriosos de les seves comeses bèl·liques: l'expedició dels catalans a Còrdova, el 1010; la presa de les ciutats de Toledo, el 1085; Almeria, el 1147 i Conca, el 1177; les batalles de les Naves de Tolosa, el 1212 i de Salado, el 1340; la presa d'Algesires, el 1344. I finalment, esmenta la conquesta de Granada i el descobrimet de les Índies, el 1492[23].

El mateix Despuig, ens diu també que “trobam que no y à nació en Espanya que tan arrimada y enfosquida sia estada en tot temps [com] la castellana, que casi may ha sabut eixir de los térmens, no dich per dominar mas per gosar guerrear regnes estranys, com se mostra que ha fet la de la Corona de Aragó y la de Portugal”[24]. Afirmació que repetirà, amb força renovada, i reptant els castellans a desmentir-la, en afirmar: “¿Quina província espanyola per mar i per terra ha fet millor mostra de si que aquesta qu'és vuy la Corona d'Aragó, y especialment nostra Cathalunya? Açò és tan clar y tan que no y à home que gens lletrat sia, que [ho] ignore. Ni tanpoch lo ignoren los castellans, mas per no donar-nos lo que es nostre no sols ho volen ignorar mas volen-ho negar. Ara Déu sap si són causa ells de molts mals que no serien en lo món si ells no [hi] fossen”[25].

Amb les quals sentències En Despuig ens ve a dir, alhora, que Amèrica no ha pogut ser mai dels mais descoberta per castellans, perquè, d'un vessant, ens consigna que les millors gestes nàutiques –en una època que la descoberta

d'Amèrica ja era de domini universal– les han dut a terme els catalans, i de l'altre, que els únics que han sortit a guerregar fora dels seus termes estrictes han estat els súbdits de les monarquies de Catalunya i de Portugal. Mots que reafirma més endavant en comentar que Espanya té mercès a Portugal “tot lo que posseix en la mar Oséano”[26]. Ara bé: com que és de tothom sabut que els portuguesos no van descobrir Amèrica amb En Colom, és obvi que aquí el nom de Portugal ha estat introduït pel censor per desbancar Catalunya del protagonisme d'una de les gestes nàutiques i humanes més transcendents de tots els temps.

Jordi Bilbeny

Notes

[1] CRISTÒFOR DESPUIG, Los Col·loquis de la Insigne Ciutat de Tortosa; Biblioteca Torres Amat-12, Departament de Filologia Catalana.Universitat de Barcelona-Curial Edicions Catalanes, Barcelona, 1981, p. 97.

[2] Ídem.

[3] Ídem, p. 93.

[4] Ídem, p. 97.

[5] Ídem, p. 91.

[6] EULÀLIA DURAN, “Introducció”, Los Col·loquis de la Insigne Ciutat de Tortosa; op. cit., p. 36.

[7] JOAN TRES, “Introducció”, Los Col·loquis de la Insigne Ciutat de Tortosa; Lectures de Literatura Catalana-2, Curial Edicions Catalanes, S.A., Barcelona, 1996, p. 5-35.

[8] JOAN REBAGLIATO I FONT, La Hispània Catalana. Evolució històrica dels elements nacionals catalans (segles XIII-XX); La mata de jonc-37, Curial Edicions Catalanes, S.A.; Barcelona, 1999, p. 111.

[9] Ídem.

[10] Ídem.

[11] Ídem, p. 112.

[12] Ídem, p. 111.

[13] Ídem, p. 129.

[14] Ídem.

[15] Ídem.

[16] Ídem.

[17] Ídem, p. 130.

[18] Ídem, p. 129.

[19] Ídem.

[20] Vg. C. DESPUIG, op. cit, Barcelona, 1981, p. 91.

[21] Ídem.

[22] Ídem, p. 95.

[23] Ídem, p. 90-91.

[24] Ídem, p. 89.

[25] Ídem, p. 102.

[26] Ídem, p. 90.